

DEMOKRACIA V STAVE ZRODU

ROZHOVOR S ALVINOM TOFFLEROM

WIRED MAGAZINE, JÚL 1996

Kevin Kelly

Pamätáte sa na Alvina Tofflera? Ešte pred rokom sa pred týmto poulárnym futuristom nedalo uniknúť. Tofflerove názory na politickú hojdačku išli „na dračku“ v čase, keď bol nádejným mentorom futuristického Newta Gingricha (hovorca Snemovne reprezentantov, republikán - *pozn. red.*). V tomto roku sa však opäť uplatnili tradičné voľby a budúcnosť sa vytratila. V podstate ju zabalzamovala prezidentská kampaň. Vravíme: je čas pozrieť sa vpred. Média opustili Tofflerovu predzáhradku a tak sme sa spýtali, čo si on a jeho manželka Heidi Toffler myslia o demokracii v stave zrodu, o Newtovej súčasnej situácii, o prepracovaní ústavy a ostatných otázkach budovania civilizácie.

KEVIN KELLY: AKÝ JE VZŤAH MEDZI DIGITÁLNOU GENERÁCIOU A POLITIKOU TRETEJ VLNY, KTORÁ SA TERAZ DOSTÁVA NA SVETLO?

ALVIN TOFFLER: Nástup digitálnej generácie je súčasť širších historických procesov, ktoré zahŕňajú kultúru, ekonomiku, spoločenské organizácie a podobne. Má však veľkú silu a myslím si, že budeme svedkami celkovej zmeny v politike krajiny. Digitálne spoločenstvo si začne čoraz viac uvedomovať vlastnú politickú úlohu.

RAZ STE Povedali, že intelektuálna elita by mala pozornejšie sledovať politické dianie. Čo by sme teda mali robiť?

Newt povedal, že každý jeden zákon by sa mal preskúmať podľa toho, či urýchľuje alebo neurýchľuje prechod k spoločnosti tretej vlny. Túto zodpovednosť má aj digitálne spoločenstvo. Znamená to pozorne sledovať všetko, od daňovej politiky cez otázky priechodnosti až po ľudské práva. Napríklad jeden z problémov, ktorý sme už opakovane predložili, je program znehodnocovania, ktorý znevýhodňuje najlepšie a najdynamickejšie podniky v krajine. Digitálne spoločenstvo sa musí zúčastňovať na riešení týchto problémov.

PREDPOKLADÁTE, ŽE POLITIKA TRETEJ VLNY SA ZORGANIZUJE DO OFICIÁLNEJ POLITICKEJ STRANY?

Bude to závisieť od vývoja v nasledujúcich dvoch rokoch. Ak sa objaví nepriechodný uzol, či frustrácia, ťažkosť, bolesť a agónia a druhá strana neposkytne žiadne protihodnoty, domnievam sa, že vznikne tretia, možno aj štvrtá strana, ktorá uspokojí potreby digitálneho spoločenstva. Keď sa však pozrieme na iné krajiny, vidíme, že viacej strán nemusí zákonite znamenať lepšiu vládu.

NIEKTORÍ SA NAZDÁVAJÚ, ŽE OBČANOV POKLADÁME ZA ZÁKAZNÍKOV. CHARAKTERIZUJE TRETIU VLNU SKUTOČNOSŤ, ŽE NEEEXISTUJÚ OBČANIA, ALE IBA ZÁKAZNÍCI?

Výrok všetci sme zákazníci sa zameriava len na jednu dimenziu vzťahu. Áno, občania si kupujú služby vlády. V spoločnosti sa však odohráva oveľa viac, než len jednoduché zmluvné vzťahy medzi zákazníkmi a dodávateľmi. Takáto predstava by bola príliš zúžená. Či sa nám to páči alebo nie, niekde jestvuje svet viery a pocitov, ktorý jednoducho nemožno zredukovať na zmluvný vzťah.

MINULÝ ROK STE BOLI VEĽMI OPTIMISTICKÝ. VYCHÁDZALI STE Z TOHO, ŽE ŽIJEME V ZNAMENÍ ZMENY V CELKOVEJ POLITIKE KRAJINY A ŽE PRICHÁDZA ZAČIATOK PRESKUPENIA POLITICKÝCH STRÁN. MÁTE EŠTE STÁLE TAKÝTO NÁZOR?

Áno, ale nie je to také preskupenie, aké si predstavuje väčšina ľudí. Som presvedčený, že volebná kampaň a boj medzi dvoma stranami je... nepoviem irelevantný, strany ešte stále disponujú neuveriteľne veľkými počtami. Ale skutočný stav reálnej politiky v tejto krajine sa neodráža v distribúcii hlasov medzi demokratov

a republikánov, ale skôr v „nevyužitých hlasoch“ nevoličov a v odpore obyvateľstva voči systému samotnému. Za posledný rok tento odpor významne a nebezpečne zosilnel.

MYSLÍTE TÝM, ŽE SYSTÉM BY MOHOL NÁHLE SKOLABOVAŤ?

Mali by sme sa v mnohom poučiť z toho, čo sa stalo Sovietskom. Byrokratický model druhej vlny dovedli do najposlednejšieho štádia a mali sme možnosť vidieť, aký zraniteľný je tento systém. Po všetkých stránkach sme na tom lepšie, pretože naša spoločnosť nie je tak veľmi organizovaná, je decentralizovanejšia a demokratickejšia. Napriek tomu som presvedčený, že nie sme imúnni voči takému druhu kolapsu, aký sme videli v Sovietskom zväze. V zlom sne si viem dokonca predstaviť aj americké Čečenská.

JE TO PRIESTOR PRE MILTANTNÉ A SEPARATISTICKÉ HNUTIA?

Domnievam sa, že tieto a iné, pravdepodobne ešte nesformované, hnutia by sa mohli stať americkým ekvivalentom Óm Šinrikjó.

ČO SA STALO S NEWTOVOU REVOLÚCIOU?

Hneď ako sa objavil na scéne, bojoval za presadenie Zmluvy s Amerikou (Contract with America). Tá však nikdy nebola dokumentom predovšetkým a hlavne tretej vlny. Jediný dôvod, prečo sme sa domnievali, že bude mať ďalekosiahly význam, bola jej snaha o vývoj smerom k devolúcii, teda decentralizáciu právomocí.

DEVOLÚCII? AKO V ANARCHII A PRI KOLAPSE?

Slovo devolúcia používam na označenie pokojného posunu moci nadol, pokojnej redistribúcie rozhodovania od centra smerom dolu.

AKO MOŽNO DEVOLÚCIU ROZLIŠIŤ MEDZI HROZIVÝMI SEPARATISTICKÝMI HNUTIAMÍ?

Polovojenské skupiny berieme veľmi vážne a pokladáme ich za druh počiatočného štádia separatistického hnutia. Separatizmus je mimo devolúcie. Som presvedčený, že jediný spôsob, ako v Spojených štátoch predísť prepuknutiu separatizmu, ktorý Európu postihuje už dlhšiu dobu, je dostať sa za zákrutu.

AKÁ TEDA MALA BYŤ SKUTOČNÁ ZMLUVA S AMERIKOU?

Určite mala povedať niečo o veciach, ktoré Newt povedal mimo nej. Každé dieťa by malo mať laptop alebo prístup k jeho ekvivalentu. Krajina ako celok potrebuje byť pripravená na prežitie v oveľa demasifikovanejšom hospodárstve, než na aké sme všetci zvyknutí. Sťažujeme sa, že deti nevedia, kde sa nachádza Albánsko. Existuje aj iný zemepis, o ktorom taktiež nič nevedia, a to neviditeľná spoločenská geografia, v ktorej vyrastá. Aký je vzťah medzi obchodným domom, policajnou stanicou, bankou, nemocnicou a internetom? To je svet, v ktorom fungujeme, je však neviditeľný.

KEĎŽE ZMLUVA S AMERIKOU JE VO SVOJEJ PODSTATE PRÍSEUBOM TOHO, ČO SPRAVÍ ŠTÁT A VO VAŠOM SVETE TRETEJ VLNÝ ŠTÁT BUDE ROBIŤ MENEJ, NAZDÁVAM SA, ŽE TREŤOVNNÁ ZMLUVA S AMERIKOU BY BOLA VEĽMI KRÁTKA.

V skutku áno. My musíme rozhodnúť, aké sú naše minimálne požiadavky na centrálnu vládu.

ČO POKLADÁTE ZA MINIMUM VY OSOBNĚ?

Kľúčovou je Deklarácia ľudských práv a slobôd (Bill of Rights) a ochrana ľudských práv v rámci spoločnosti. Tiež by sme sa mali zhodnúť na tom, že potrebujeme pokračovať v rozdelení moci.

OD DVOJSTOROČNICE USA V ROKU 1976 STE VEREJNE OBHAJOVALI MYŠLIENKU GENERÁLNEJ OPRAVY ÚSTAVY SPOJENÝCH ŠTÁTOV. STE SI VEDOMÝ, ŽE BY SA TO MOHLO POVAŽOVAŤ ZA SVÄTOKRÁDEŽ?

Ústavu musíme úplne nanovo prepracovať. A to sa vskutku pokladá za kacírstvo. Aj keď je tento dokument naozaj vynikajúci, nafahujeme jeho ustanovenia ako len môžeme, aby právne vyhovovali zmeneným skutočnostiam. Dobrým príkladom je prípad *cyberporno*. Má štát právo regulovať kybernetickú pornografiu a dokáže to pri súčasnom stave techniky? Bolo by treba vyčleniť si nasledujúcich desať alebo dvadsať rokov na civilizovanú celonárodnú diskusiu o tom, čo by mala obsahovať demokratická ústava dvadsiateho prvého storočia.

AKO MÁ VYZERAŤ TVORBA NOVEJ ÚSTAVY? NEMOŽNO USPORIADAŤ STRETNUTIE NA RADNICI S DVESTO PÄŤDESIATIMI MILIÓNNIMI ĽUDÍ. VIEME, ŽE TO NEJDE.

Mnohé štáty majú ústavné kongresy. Ak sa nemýlim, na Havajských ostrovoch ešte stále existuje požiadavka zvolať raz za desať rokov takzvaný Con Con - ústavný kongres. Amerika je taká rozmanitá, že nepotrebujeme jeden veľký celonárodný ústavný kongres. My sa usilujeme o tisícky skupín, ktoré budú prediskutovávať rôzne alternatívy.

POZERÁTE SA OPTIMISTICKY NA EXISTENCIU DEMOKRACIE V *CYBERSPACE*?

Našou dnešnou formou demokracie je masová demokracia, ktorá je politickým vyjadrením masovej produkcie, masovej distribúcie, masovej spotreby, masového vzdelávania, masovej zábavy a všetkého ostatného. V súčasnosti sa spoločnosť stáva menej masovou, heterogénnejšou a preto je čoraz ťažšie dospieť k väčšinovému rozhodnutiu o nejakom probléme. Keď sa to aj podarí, je to často len artefakt volebného systému a nie prejav organických názorov obyvateľov. Preto sa nazdávame, že vo veku rozmanitosti poháňanom počítačovou revolúciou naráža masová demokracia na veľmi vážne ťažkosti.

MYSLÍTE SI, ŽE DEMOKRACIA TIEŽ ZAŽÍVA REVOLÚCIU?

Podľa mňa by sme sa mali pokúsiť navrhnúť nové formy demokratickej praxe, ktoré budú schopné fungovať na takom stupni komplexnosti a rýchlosti, aký si naša spoločnosť vyžaduje. V Snemovni a Senáte môže byť päťstotridsaťpäť svätých a géniov, a napriek tomu budú prijímať hlúpe rozhodnutia. Dôvod spočíva v skutočnosti, že nikdy sa nepredpokladal taký stupeň komplexnosti a rýchlosti, v akom súčasné dianie prebieha.

PREDPOKLADÁTE, ŽE SA DOSTANEME DD BODU, KEĎ BUDE KAŽDÝ VYJADROVAŤ SVOJ NÁZOR NA KAŽDÝ PROBLÉM KLIKNUŤM NA WEBOVSKOM DDTAZNÍKU?

Nesmieme sa dať chytiť medzi dva opačné póly: buď robia všetky rozhodnutia ľudia bez zástupných inštitúcií, alebo ich prijímajú domnelé zástupné inštitúcie. Existuje mnoho spôsobov, ako využiť novú techniku na kombináciu zástupnej a priamej demokracie a zužitkovať pozitíva každej z nich. Nazývame to polopriama demokracia.

A ČO ELEKTRONICKÉ HLASOVANIE?

Politický systém je kolektívne prijímanie rozhodnutí, je to systém spätnej väzby. Jednu jeho zložku tvorí aj hlasovanie. Jeho korene siahajú do obdobia vzniku Ústavy a teda obmedzeného prenosu informácií, a preto je hlasovanie proces v istých prerušovaných dávkach. Volíme každé dva roky, každé štyri roky, každých šesť rokov. Verejnosť týmto spôsobom spätne reaguje na systém. Ak sa však pozrieme na toľko hanené „zvláštne záujmy“, zistíme, že sú procesom priebežným. Vplývajú na systém dvadsaťštyri hodín denne tristošesťdesiatpäť dní v roku. Vplyv na systém teda pochádza z dvoch strán. Na jednej z nich je priebežný tlak a na druhej vplyv v prerušovaných, a dokonca až nie tak častých, dávkach. Vynárajú sa dve otázky: Nemali by tí prví prijať metódy vplyvania „zvláštnych záujmov“? A na druhom mieste, neexistuje spôsob, ako do priebežného hlasovania zapojiť viacej ľudí?

VEDELI BY STE SI TEDA PREDSTAVIŤ SIEŤOVÝ MODEL, KTORÝ BY NÁS DOSTAL Z PRERUŠOVANÉHO MÓDU V OBLASTI DANÍ A ROZPOČTU?

Presne to navrhujeme. V skutočnosti ide o nasledujúce: každé daňové priznanie umožňuje daňovníkovi umiestniť jedno percento jeho daní. Podľa nášho návrhu by ste mali mať možnosť umiestniť toto percento do rozličných aktivít vlády. Možno by ste chceli dať viac na zdravotníctvo a menej Pentagonu, alebo naopak. Keď dnes *Internal Revenue Service* (federálny daňový úrad USA - pozn. prekl.) túto čiastku na konci mesiaca spočítava, v skutočnosti drží v rukách rozpočet občanov. Náš slogan znie: Nechceme umiestňovanie našich peňazí bez možnosti rozhodovať o ňom. A toto by sme pritom nemuseli robiť len na federálnej úrovni, ale aj na úrovni miest, okresov a jednotlivých štátov.

TO VŠETKO VYZERÁ VEĽMI FUTURISTICKY. V MINULOM ROKU VŠAK BUDÚCNOSŤ SLŮŽILA OBOM STRANÁM AKO AKÝSI BOXERSKÝ MECH, DO KTORÉHO UDIERALI. NA ÚROVNI MYSLenia USA TODAY ĽUDIA BUDÚCNOSŤ DDMIETAJÚ.

Iste. Demokrati chytili do pasce učiteľské odbory, štandardná administratíva a politické kampane. Každý vie, že vzdelávací systém je škandál. A tak nezáleží koľkokrát Gore alebo Clinton hovoria o potrebe zlepšiť vzdelávanie, pretože ich prístup k tomuto problému musí ostať prijateľným pre existujúce politické sily. A to isté platí o republikánoch.

V NADVÄZNOSTI NA TENTO SPÔSOB MYSLenia BY STE VYSLOVILI HYPOTÉZU, ŽE NA TO, ABY LÍDER ÚSPEŠNEJ KAMPANE ZMENIL ZÁKLADNÚ ŠTRUKTÚRU POLITIKY, NESMIE VYJSŤ Z RADOV SÚČASNEJ VLÁDY A POLITIKY?

Vodcovstvo príde z tých najnevyčajnejších miest.

DOBRE. Povedzte, že by vás chcel boh potrestať a vy by ste v roku 2000 kandidovali na prezidenta. Čo by bolo vo vašom volebnom programe?

V prvom rade sa musíme pozerieť smerom von, izolacionizmus je idiotstvo. Po druhé informácie a vedomosti sú zdrojom blaha, sú zdrojom budúcnosti a prinajmenšom materiálneho blahobytu ľudí v krajine. Preto je prioritou číslo jeden oslobodiť vzdelávania od továrni podobnej výroby.

V DUCHU TEJTO PREDSTAVY BY SI NOVINÁR Z WIRED NA VAŠEJ TLAČOVEJ KONFERENCII ZAZNAMENAL, ŽE STE ZA TO, ABY JAPONSKÝ PARLAMENT ZASADAL V KONGRESE. MÁM PRAVDU?

Áno, to vždy získa odozvu. Do istej miery to samozrejme nemyslím vážne, ale možno za tým nájst aj serióznejší dôvod. Ak veríte v demokraciu, jeden z jej princípov je, že by ste mali mať možnosť spolurozhodovať o tom, čo ovplyvňuje váš život. Rozhodnutia, ktoré robí japonský parlament, veľmi vážne ovplyvňujú životy Američanov, ale nemáme žiadne formálne zastúpenie v tejto inštitúcii. Nehovoríme len, že Japonci by mali byť v americkom Kongrese, ale že aj Američania by mali byť v japonskom parlamente.

STAVÍM SA, ŽE PAT BUCHANAN BY NIEČO TAKÉ NIKDY NEPOVEDAL. OHROMILO MA, AKO STE MI DVA ROKY PREDTÝM, NEŽ SA NEWT DOSTAL NA PRVÉ STRÁNKY NOVÍN, PORADILI LEPŠIE SI HO VŠÍMAŤ. TVRDILI STE, ŽE JE JEDEN Z MÁLA ĽUDÍ V KONGRESE, KTORÝ MYSLÍ TRIDSAŤ ROKOV DOPREU. KTO EŠTE V SÚČASNEJ POLITIKE TAKTO RDZMÝŠĽA?

Neviem. Všetci sa akosi zamotali do svojej každodennej práce. Myslím, že aj Newt chodí so zvesenou hlavou a stranícki kolegovia ho potrestali za to, že bol ochotný zapodievať sa druhmi nevyhnutných zmien v budúcnosti. Systém potrestá každého takého. Hlása: „Ste tu na to, aby ste produkovali okamžité výsledky, nech je ich recipient ktokoľvek, verejnosť či nejaká lobby“. Dnes je už zrejmé, že systém je udržiavaný v pohybe na to, aby okamžite reagoval na okamžité podnety.

TO NIE JE VEĽMI RADOSTNÁ PREDSTAVA. ČO TEDA MAJÚ ČITATELIA WIRED ZA TEN ČAS ROBIŤ?

Som presvedčený, že čitatelia časopisu *Wired* sú pre krajinu jedinečným zdrojom. Na Sieti a iných miestach potrebujeme diskusie o alternatívnych politických formách. Potrebujeme široký repertoár nápadov a myšlienok, potrebujeme roky a nie mesiace diskusií a debát o alternatívnej politickej organizácii, ktorá by bola možná v dnešnom svete a o krokoch, ktoré by nás tým smerom dovedli. A potrebujeme systém, v ktorom bude zakázaný jedine fanatizmus. Nepotrebujeme vášnivú oddanosť tej či onej forme. Na to je príliš skoro. Mňa nezaujímá, aký bystrý je nejaký jednotlivec na Sieti - nikto nepozná všetky odpovede. Hovoríme o takom náramne veľkom skoku v histórii správy vecí verejných, že neexistuje nijaký architekt, žiaden mozog, ktorý by vedel všetky odpovede na všetky otázky a povedal nám, ako to urobiť. Musíme využiť milióny mozgov. Na túto úlohu potrebujeme inteligenciu distribuovanú v systéme.

AK CHCETE PREDOVŠETKÝCH DISKUSIU BEZ ČINOV, INTERNET JE NA TO PRIAM STVORENÝ.

Presne to je stupeň, na ktorom sa teraz nachádzame.

TROCHU MA VŠAK TRÁPI OTÁZKA, AKO PRESVEDČÍTE ĽUDÍ, ABY O PROBLÉMOCH NIELEN DISKUTOVALI, ALE POKÚSILI SA NIEČO AJ UROBIŤ?

V tejto oblasti existujú silné vplyvy. Najskôr je to treťovlnný priemysel. Máme spoločnosti, ktorým skutočne ide o celkový vývoj smerom k ekonómii založenej na informáciách. Ďalej milióny šikovných ľudí na Sieti. Asi chcete, aby som to nazval neviditeľné univerzity, alebo tak podobne. Potrebujeme tiež prísť s programom. Ten nemôže mať tristoštyridsaťdva bodov. Musí sa zmestiť do desiatich, tolko dokážeme zvládnuť.

POSTAVIA SA ĽUDIA, KTORÍ NIE SÚ NA SIETI, NIE SÚ PRIPOJENÍ, PROTI ZMENÁM VYŽADOVANÝCH TREŤOU VLNOU?

Nie. Pretože to nie je len otázka komunikácie a počítačov. Súvisí to s inštitucionálnou štruktúrou, decentralizáciou politiky a množstvom iných otázok. Odbyrokratizovanie sa dotkne každého, či je na Sieti alebo nie.

BUDE DIGITÁLNE SPOLOČENSTVO SCHOPNÉ DOSIAHNUŤ TO, ČO CHCE?

Jestvuje utopický smer, ktorého prívrženci budú dosť sklamaní, keď prebehnú všetky zmeny. Nemyslím tým, že všetky informácie na Sieti budú zadarmo. Skôr je to existencia istej extrémnej skupiny ľudí naladenej proti veľkým spoločnostiam, proti obchodovaniu v rámci digitálneho spoločenstva, pre ktorú je obchod nepriateľom. A práve tento názor sa ukáže ako nesprávny.

NEPOSTIHNÚ VEĽKÉ PODNIKY TIE ISTÉ SILY, KTORÉ ZOŠŤIHLIJÚ POLITICKÚ SCÉNU?

Podľa môjho názoru sú mikroobchod a mikrokapitál kľúčové prvky budúceho hospodárstva. Z vlastností Siete vyplýva možnosť nájsť z malej dedinky v Kambodži úzku štrbinu na trhu na predmestí Keokuk v lowe pre niečo, čo sa možno nevyrába nikde inde na svete. Sieť umožní milióny takýchto spojení.

NAOZAJ SI MYSLÍTE, ŽE SVET BUDE MAŤ POCHOPENIE PRE TIETO MYŠLIENKY?

Dnes sa tieto myšlienky pokladajú za absurdné a pochabé, ale som presvedčený, že o desať, pätnásť rokov, keď sa celý fenomén internet rozšíri a čoraz viac mladých ľudí vstúpi do systému, budú návrhy, o ktorých tu hovoríme, patriť k všeobecne rozšíreným názorom. Už nebudú považované za pomätené nápady intelektuálskych vizionárov.

Z anglického originálu preložila študentka VVS **Kamila Štullerová**